

України про рекламну діяльність за низкою виділених напрямів з урахуванням вимог специфіки рекламування товарів та послуг у різних сферах діяльності.

Гузе К.А.,
НУ "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого",
асистент кафедри цивільного процесу

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОКУРОРОМ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ

Вступивши до Ради Європи (далі – РЄ) Україна, як і кожний з членів цієї міжнародної організації, зобов'язалась визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією, а також відверто та ефективно співробітничати в досягненні мети Ради (ст. 3 Статуту РЄ). Тоді, Україна погодилась також виконати ряд спеціальних зобов'язань, перелічених у Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи № 190 (1995) від 26 вересня 1995 року. Зокрема, змінити роль та функції прокуратури (особливо відносно здійснення загального контролю за дотриманням законності), трансформувавши цей інститут в орган, який би відповідав стандартам РЄ (під. "д" п. 11 Рекомендації). Істотним кроком у реформуванні діяльності органів прокуратури, стало прийняття Верховною Радою у червні 1996 р. Конституції України, яка поклала на прокуратуру нову для неї функцію – представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом (п. 2 ст. 121). Ці конституційні положення знайшли своє закріплення в ЦПК України 2004 р. Однак, новелізація процесуального законодавства не вирішила ряд важливих питань, пов'язаних з регламентацією діяльності прокурора в суді.

Однією з гострих проблем правової науки та судової практики слід вважати проблему правового статусу прокурора, який до прийняття Закону України № 4176-VI "Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства" від 20 грудня 2011 р., було уніфіковано з процесуальним статусом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, органів державної влади, місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, які можуть виступати у суді на захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів (ч. 1 ст. 45 ЦПК). Проте, така позиція законодавця була небезспірною. Оскільки інститут представництва прокурора в суді відрізняється від інших

процесуальних інститутів (передбачених статтею 45 ЦПК) перш за все предметом правового регулювання, цілями та завданнями, які перед ним поставлені, складом суб'єктів, які їх реалізують, об'ємом повноважень відповідних суб'єктів та формами їх участі в суді, юридичною силою джерел, на підставі яких вони ґрунтуються тощо.

За чинною редакцією ч. 1 ст. 45 ЦПК, законодавець вивів прокурора із загального складу суб'єктів, яким надано право захищати "чужі" інтереси, закріпивши в окремій нормі самостійні завдання й форми його участі в цивільному процесі. Так, ч. 2 ст. 45 ЦПК передбачає, що з метою представництва інтересів громадянина або держави в суді прокурор в межах повноважень, визначених законом, звертається до суду з позовною заявою (заявою), бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України, про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Крім того, Законом України № 5288-VI "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури" від 18 вересня 2012 р., ч. 2 ст. 45 ЦПК доповнена абзацом другим такого змісту: "Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній заяві (заяві) самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обґрунтовує необхідність їх захисту, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. У разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі прокурор набуває статусу позивача".

Запровадження вказаних поправок свідчить про диференціацію правового положення прокурора й інших суб'єктів ст. 45 ЦПК, що цілком є логічним. Адже статус прокурора в цивільному процесі визначений конституційно, де він повинен здійснювати представництво інтересів громадянина або держави (В.В. Комаров).

Окремо, слід звернути увагу й на інші особливості діючої редакції ч. 2 ст. 45 ЦПК. За її змістом, право прокурора реалізовувати функцію представництва вже не пов'язується законодавцем з дефініцією "у випадках, передбачених законом", як це раніше передбачало ч. 1 ст. 45 ЦПК. Крім того, ч. 2 ст. 45 ЦПК наділяє прокурора правом вступити "за своєю ініціативою" у справу, провадження у якій відкрито за позовом інших осіб. Таким чином, процесуальне законодавство закріплює, по суті, необмежене право

прокурора на участь у суді в інтересах інших осіб, що, по-перше, суперечить Конституції України, яка поклала на прокуратуру України функцію представництва інтересів громадянина або держави лише "у випадках, визначених законом" (п. 2 ст. 121). По-друге, не відповідає положенням Закону України "Про прокуратуру", який закріплює чіткий перелік випадків представництва прокурором інтересів громадянина – це неспроможність громадянина через фізичний стан, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження (ч. 2 ст. 36¹ Закону в редакції від 1 грудня 2012 р.). По-третє, не кореспондується з правом матеріально заінтересованих осіб на власний розсуд розпоряджатися своїми матеріальними й процесуальними правами.

Певні критичні зауваження можна віднести й до положень ч. 2 ст. 45 ЦПК, в межах яких на прокурора покладається обов'язок надання суду документів, на підтвердження факту неможливості громадянина самостійно здійснювати представництво своїх інтересів. Без сумніву, закріплення наведеної вимоги спрямоване на нівеляцію випадків безпідставного звернення до суду посадових осіб органів прокуратури в інтересах громадянина. Проте, закон не встановлює для прокурора такого обов'язку, коли об'єктом представництва виступають інтереси держави, обмежившись лише вказівкою про необхідність їх обґрунтування. Уявляється, подібний дисбаланс повинен бути усунутий законодавцем, оскільки всупереч вищенаведеним положенням п. 2 ст. 121 Конституції України, надає прокурору необмежене право, пославшись в позовній заяві лише на факти порушення інтересів держави (без підтвердження таких обставин доказами), здійснювати їх захист в суді.

Принагідно зауважимо, що державу в суді представляють органи, уповноважені державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах. Такими, відповідно до статей 6, 7, 13 та 143 Конституції України, можуть виступати органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, яким законом надано повноваження органу виконавчої влади. При цьому, органи, уповноважені державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, фактично виступають позивачами у справах, порушених за позовною заявою прокурора (п. 5 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України № 3-рп/99, від 8 квітня 1999 р.). Згідно ч. 4 ст. 38 ЦПК, державу представляють відповідні органи державної влади в межах компетенції через свого представника. Аналіз наведеної позиції Конституційного Суду та положень ЦПК дає підстави висувати, що правовідносини, в яких прокурор реалізує повноваження щодо захисту в суді інтересів

держави, повинні бути в компетенції конкретного органу державної влади (органу місцевого самоврядування, яким законом надано повноваження органу виконавчої влади). Саме останній і виступає позивачем у таких справах. У цьому зв'язку, небезспірними слід вважати доповнення, внесені Законом України № 5288 від 18 вересня 2012 р., в ч. 2 ст. 45 ЦПК (друге речення абз. 2), які закріпили можливість набуття прокурором, що звернувся до суду в інтересах держави, статусу позивача (у разі відсутності органу уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах або відсутності у такого органу повноважень щодо звернення до суду).

Оцінюючи зміни, запроваджені Законами України № 4176-VI від 20 грудня 2011 р. та № 5288 від 18 вересня 2012 р. до ст. 45 ЦПК, слід наголосити на їх позитивному значенні для правозастосування. Проте, їх системний аналіз дає підстави висувати, що процедура реалізації прокурором конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави в цивільному судочинстві потребує подальшого вдосконалення.

Донець О.В.,
ДУ "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого",
к.ю.н., асистент кафедри екологічного права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛІ ІСТОРИКО–КУЛЬТУРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Інститут права власності на природні ресурси належить до одного з основних інститутів екологічного права. Поняття права власності було розроблено ще за часів Римської імперії і визначалось як *Dominium* – синонім *Proprietas* у понятійному відношенні: загальне правове панування особи над матеріальною річчю. Природні ресурси України є власністю народу України (ст. 4 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року, за № 1264-XII). Особливе місце серед природних ресурсів, що можуть перебувати у власності, займає земля – основне національне багатство, яке перебуває під особливою охороною держави.

За радянських часів земля за законом була об'єктом права виключної державної власності. Із початком земельної реформи земельні відносини зазнали значних змін. Земельний кодекс 1992 року скасував монополію державної власності на землю. А із прийняттям Конституції України і Земельного кодексу України 2001 року право державної власності втратило своє домінуюче положення в сучасному земельному законодавстві, але і досить